

Kvaliteta ruralnog područja

Osmokrović, Dragana

Undergraduate thesis / Završni rad

2017

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Polytechnic Nikola Tesla in Gospić / Veleučilište Nikola Tesla u Gospiću**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:107:238686>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-04-20**

Repository / Repozitorij:

[Polytechnic Nikola Tesla in Gospić - Undergraduate thesis repository](#)

Image not found or type unknown

VELEUČILIŠTE „NIKOLA TESLA“ U GOSPIĆU

Dragana Osmokrović

**KVALITETA RURALNOG PODRUČJA
THE QUALITY OF THE RURAL AREA**

Završni rad

Gospić, 2017

VELEUČILIŠTE „NIKOLA TESLA“ U GOSPIĆU

Poslovni odjel

Stručni studij ekonomika poduzetništva

KVALITETA RURALNOG PODRUČJA

THE QUALITY OF THE RURAL AREA

Završni rad

MENTOR

STUDENT

Dr.sc. Ivana Bušljeta Banks, viši predavač

Dragana Osmokrović

MBS: 2962000610/13

Gospić, lipanj 2017

Veleučilište „Nikola Tesla“ u Gospiću

Poslovni Odjel

Gospić 02.06. 2017.

ZADATAK

Za završni rad

Pristupnik: Dragana Osmokrović MBS 2962000610/13

Student stručnog studija Ekonomika poduzetništva izlaže se tema završnog rada pod nazivom Kvaliteta ruralnog područja

Sadržaj zadatka: Pristupnica Dragana Osmokrović obraditi će temu Kvaliteta ruralnog područja. Unutar teme obraditi će pojmove kvalitete i njeno značenje u suvremenim uvjetima ruralnog područja. Razraditi će osnovne pojmove kvalitete ruralnog područja, strukture ruralnog područja uz objašnjenja i analize.

Osvrt na ruralna područja Republike Hrvatske, osobito u Ličko-senjskoj županiji.

Završni rad izraditi sukladno odredbama Pravilnika o završnom radu Veleučilišta „Nikola Tesla“ u Gospiću.

Mentor: JURANA ĐUKIĆ BAČKO zadano: 2.6.2017. (ime i prezime) (nadnevak) (potpis)

Prilježnik odjela: M. Kolić predati do: 30.06.2017. (ime i prezime) (nadnevak) (potpis)

Student: Dragana Osmokrović primio zadatak: 2.6.17. (ime i prezime) (nadnevak) (potpis)

Dostavlja se:

- Mentoru
- Pristupniku

Priloga 5.

IZJAVA

Izjavlujem da sam završio rad pod naslovom Lebela, Priblaga

Priblaga izradio samostalno pod

nadzorom i uz stručno pomoć mentora dr. sc. dr. Priblaga Priblaga

Izveštaj

Priblaga Priblaga
(potpis studenta)

SAŽETAK

U završnom radu Kvaliteta ruralnog područja, pobliže se obrađuje ruralni prostor u Republici Hrvatskoj. Prema tradicionalnoj definiciji, selo je naselje čije se stanovništvo pretežito bavi poljodjelstvom, stočarstvom ili ribarstvom., dakle tzv.primarnim djelatnostima. Dakako, u ruralnom prostoru živi i nepoljoprivredno stanovništvo. U suvremenom selu pogotovo, i to toliko da takva stanovništva može biti i više nego poljodjelskog. U Europi a tako i u Hrvatskoj, poljoprivreda je još češća kao način života nego kao način proizvodnje pa se i ruralna naselja mora promatrati više kao antropogeografski fenomene nego kao oblik agrikolne naseljenosti. Ruralna naselja postaju, postepenim gubitkom poljodjelskog stanovništva, rezidencijalnim naseljima drugačije svrhe, kao što je turizam, i uopće sekundarnim rezidencijama gradskog stanovništva ili stanovništva koje se povuklo iz gradskih uvjeta, kad je to moglo i ako je moglo. Određivanje ruralnog područja ili ruralne sredine, danas je otežano zbog toga što se u različitim zemljama različito definira. Ruralno područje već dugi niz godina nastoje definirati sociolozi, geografi i ekonomisti. Prema dosadašnjim iskustvima za definiranje ruralnog područja koriste se obilježja kao što su: mali broj stanovnika, dominantno korištenje zemlje i šuma za opstanak ljudi, društvena struktura, običaji i seoski identitet. Za ruralna područja je karakteristično da se u njima izmjenjuju brojne različitosti krajolika: planina, kanala, rezervata, obala, poljoprivrednih zemljišta, rijeka, jezera, itd. Područja s navedenim različitostima su pogodna za razvoj turizma, odnosno može pružiti tursitima vrlo privlačna odredišta. Danas se odnos prema ruralnoj sredini potpuno promjenio. Ponovno se javlja težnja, koja se potvrđuje željama za susretom sa selom, ali i više sa širokim ruralnim prostrom i divljom prirodom. Strah od prirode, koja se smatrala opasnom je nestao, a izoliranost, opasnost i rizik sve više privlači današnjeg čovjeka koji lako svladava surovost prirodnog krajolika. Jednom riječi, tradicionalna su ruralna naselja ne samo pojedinačno, nego sva zajedno, spomenik kulture jer su bitnim i sastavnim dijelom krajolika.

Ključne riječi: kvaliteta, ruralni razvoj, selo, programi i potpore.

SUMMARY

In final work Quality of rural area, i'm discribing rural area of the Republic of Croatia. To tradicional definition vilage is a place, whose population is generally working with agriculture, cattle farming and fishing-primary activitis. There is also non agricultural population. In modern vilages today is more non agricultural population. In Europe, as in Croatia, agriculture is a way of life, it's not all about production so we must watch rural places more like antropogeographically fenomen. Rural places become gradually degregaded by the farming population to rezidential places for a different purpose, such as tourism and secondary rezidences of the city population or the population who retreated from urban conditions when it could and if it could. Determing rural area or a rural envireonment today is difficult, because different countries define in different way. For a long time sociologists, geographers and economist are trying to define rural area. Today experiences of defining rural areas are characteristics for small population, dominate use of forest and land for survival of people, the social structure, customs and rural identity. For rural areas it is characterised by the diversity of landscapes, mountains and agricultural land, rivers, lakes exc. Areas with named differences are suitable for tourism development. It can provide tourists lot of beautiful destinations. Today people wait to go back to the villages, but with more wider rural area and wild nature. Izolation, danger and risk is more attractive to today people who easily overcomes todays cruelty of a nature. In short-traditional rural places ar monument for culture because they ar considered importanat for landscape.

Key words: quality, rural development, village, programs and supports.

SADRŽAJ

1. UVOD	1
1.1. PROBLEM I PREDMET ZAVRŠNOG RADA	1
1.2. SVRHA I CILJ ZAVRŠNOG RADA	1
1.3. STRUKTURA ZAVRŠNOG RADA	2
2. RURALNO PODRUČJE	3
2.1. PRETPRISTUPNI PROGRAMI I POTPORE	6
2.2. LOKALNA AKCIJSKA GRUPA – LAG	8
2.3. STRATEŠKI PLAN ODRŽIVOG RAZVOJA PODRUČJA LAG-a	10
3. PRIJEDLOG PROJEKTA – OD ZAMISLI DO PROJEKTA	13
3.1. RURALNI RAZVOJ U EUROPSKOJ UNIJI	15
3.2. ODRŽIVI RAZVOJ	17
3.3. SWOT ANALIZA RURALNIH PODRUČJA	19
4. KLJUČNI FAKTORI USPJEHA RURALNOG TURIZMA	22
4.1. ISKUSTVA STEČENA NA PRIMJERIMA LIKE I GORSKOG KOTARA	24
4.2. LEADER U GORSKOM KOTARU	27
4.3. MJERE RURALNOG RAZVOJA RH	31
5. ZAKLJUČAK	Pogreška! Knjižna oznaka nije definirana.
LITERATURA	37
POPIS TABLICA	38
POPIS SLIKA	38

1. UVOD

Ruralni turizam zadire u dva gospodarska sektora, turizam i poljoprivredu koji zajedno oblikuju specifičnu turističku ponudu. Ruralni turizam je turizam na seoskom području sa svim aktivnostima koje se provode na tom mjestu, a njegove najvažnije karakteristike su mirna sredina, odsutnost buke, očuvani okoliš, komunikacija sa domaćinima, domaća hrana i upoznavanje seljačkih poslova. Pokret ruralni turizam animira ruralne ambijente, obnavlja prateće gospodarske aktivnosti karakteristične za selo i sve više je rasprostranjen i tražen od strane potrošača. Kvaliteta ruralnog razvoja dođe na najviše razine pa sa sigurnošću možemo reći da je ruralni turizam u velikom porastu, kako u Hrvatskoj tako i u Europi.

1.1. PROBLEM I PREDMET ZAVRŠNOG RADA

Održivost i kvaliteta je ključna komponenta razvojnog procesa radi nužnosti uravnoteženja razvoja društva, gospodarstva i okoliša koja vodi do postojanog i kontinuiranog razvoja, a bez opasnosti za ugrožavanje bilo kojeg elementa koji čini integralni dio razvojnog procesa. Krajnji cilj jasno je definiran razvojni put koji će dovesti do gospodarske, društvene i političke promjene u svrhu poboljšavanja kvalitete života cjelokupne populacije ruralnog prostora.

1.2. SVRHA I CILJ ZAVRŠNOG RADA

Značenje kvalitete u posljednje vrijeme je u svim djelatnostima i segmentima proizvodnje, kao i distribucije poraslo. Potrošači žele za cijenu proizvoda, dobiti jednako vrijednu kvalitetu usluge, osobito jer se na tržištu javljaju novi konkurenti sa novim kvalitetama usluga, smještaja, hrane, različitih programa, itd. Ruralni razvoj treba razumjeti i podržati kao dugotrajan i zahtjevan proces kojeg treba ohrabrivati "odozgo", a osmišljavati i voditi "odozdo". Proces ruralnog razvoja uvelike doprinosi procesu demokratizacije društva i

decentralizacije vlasti. Uspostavljeni LAG-ovi već gotovo tri godine čekaju formalnu potvrdu da su odabrali dobar razvojni put u skladu s politikom razvoja države. S pravom očekuju i financijsku potporu koja je osigurana, ali se raspodjela odgađa.

1.3. STRUKTURA ZAVRŠNOG RADA

Tema ovog završnog rada razrađena je u pet bitnih dijelova. U prvom dijelu uvodno je opisana razrada teme završnog rada. U drugom dijelu opisala sam ruralno područje, različite pretpristupne programe i potpore te samu kvalitetu ruralnog područja. Osim toga, obratila sam pozornost i na lokalnu akcijsku grupu LAG. U trećem dijelu sam definirala održivi razvoj, te pomno opisala različite projekte te probleme i smjernice u strateškom planiranju ruralnog turističkog razvoja. Objasnit ću i SWOT analizu ruralnih područja. U završni rad sam uključila i ruralni razvoj u Europskoj uniji, kao jedan od bitnih čimbenika za razvoj ruralnog područja u Republici Hrvatskoj. U četvrtom dijelu opisivati ću ruralni razvoj u Gorskom Kotaru i Lici. Uključila sam i različita istraživanja koja ću u radu pomno objasniti te iskustva koja su stečena na primjerima Like i Gorskog Kotara. Objasniti ću i pristup LEADER kao način provedbe politike ruralnog razvoja Europske zajednice. LEADER podrazumijeva povezivanje susjednih lokalnih zajednica u partnerstvo za ruralni razvoj (lokalna akcijska grupa – LAG) zasnovano na zajedničkim obilježjima, resursima i interesima koje će promišljati, pripremati i provoditi strategiju lokalnog razvoja. Osim toga u četvrtom dijelu navesti ću i mjere ruralnog razvoja Republike Hrvatske. U posljednjem dijelu smo rezimirali sve spoznaje do kojih smo došli pišući ovaj završni rad.

2. RURALNO PODRUČJE

Osvrćući se na povijesni razvoj turizmamože se uočiti kako je ruralno područje u različitim razdobljima privlačilo ljude za provođenje dokolice i ugodnog života. Zaštićena priroda i okolina tradicionalnih seoskih zajednica u ruralnom području, u novije vrijeme privlači sve veći broj urbanog stanovništva. Povećava se interes za putovanje na selo. Selo i ruralni predjeli ulaze u uži krug interesa sve većeg broja turista. Isto tako pobuđuju se interesi upravljačkih i drugih struktura koje svojim odlukama podržavaju razvoj i unapređenje turizma u ruralnom području. Određivanje ruralnog područja ili ruralne sredine je otežano radi toga što se u različitim zemljama različito definira. Ruralno područje već dugi niz godina nastoje definirati ekonomisti i sociolozi, a prema dosadšnjim iskustvima za definiranje ruralnog područja koriste se sljedeća obilježja:

- Mali broj stanovnika
- Dominantno korištenje šuma i zemlje za opstanak ljudi
- Društvena struktura, običaji i seoski identitet

Na temelju istaknutih obilježja ruralno područje ili sredina mogla bi se definirat kao sredina s malom koncentracijom stanovnika, kojemu je osnovno zanimanje poljoprivreda, a koje karakteriziraju posebni običaji i seoski identitet. Ruralno područje može se definirati i kao područje čiji se gospodarski razvoj temelji na tradicionalnoj poljoprivredi, koja se nalaze izvan utjecaja većih mjesta i gradova, koji izravno djeluju na njihov razvoj, a po karakteru su suprotnost urbanima. Za ruralna područja je karakteristično da se u njima izmjenjuju brojne različitosti krajolika: planina, kanal, rezervat, obala rijeka, jezero itd. Područje s navedenim različitostima je pogodno za razvoj turizma, odnosno može pružiti turistima vrlo privlačna odredišta. U Engleskoj se ruralni turizam kao oblik društvene dokolice javlja u drugoj polovici 18.stoljeća.¹ Razvoj ruralnog turizma u Njemačkoj veže se na 1873.godinu, uvođenjem plaćenog odmora za državne službenike, zatim 1914. Godine za sve činovnike kojima je turizam postao sastavni dio života a koji se provodio u jeftinim smještajima u malim hotelima ili sobama u selima, blizu gradova.

¹ Ruralni turizam, Pavlo Ružić, 2009, str.13

Danas se odnos prema ruralnoj sredini potpuno promjenio. Obrađena polja, kao i ruralni krajolik ponovno osvajaju gradsko stanovništvo. Ponovno se javlja težnja, koja se potvrđuje željama za susret sa selom. Veća primanja kao i više slobodnog vremena sve većeg broja stanovništva novih industrijskih mjesta i gradova, omogućuju mnogima odlazak na more, zimovališta, toplice, i u ruralna područja. Osim jednodnevnih boravaka u prirodi ostvaruju se i sve duži boravci, razvija se turizam koji za ruralna područja predstavlja značajan izvor dodatnih prihoda, zapošljavanje i općenito sociokulturni pokretač sela. Ruralna područja pružaju velike mogućnosti za razvoj turizma. Ta područja pružaju mogućnost različitih turističkih aktivnosti na strani potreba turista ili ponuda na strani potražnje. Prema popisu koji je napravljen prema Vijeću Europe² te aktivnosti su sljedeće:

➤ TURE

- Pješačenje (pješačke staze, prirodni parkovi, fitness staze)
- Jahanje (konji, magarci)
- Ture u kamp kućici
- Motorizirane ture
- Vožnje biciklom
- Trčanje na skijama

➤ AKTIVNOSTI NA VODI

- Ribolov
- Plivanje
- Boravak na rijekama
- Kanu i rafting
- Jedrenje

➤ SPORTSKE AKTIVNOSTI

- Tenis
- Golf
- Spuštanje i penjanje po stijenama

➤ KULTURNE AKTIVNOSTI

- Arheologija
- Područja pod restauracijom

² Ruralni turizam, Pavlo Ružić, 2009, str 14-15

Ruralna sredina sa utvrđenim poljima predstavlja idealan krajolik koji zadivljuje i osvaja gradsko stanovništvo različite životne dobi. U prirodi neki nalaze sigurnost, slobodu, ravnotežu. Nekima je osjećaj za prirodni krajolik izraženiji putem netaknute prirode, a drugima pruža mogućnost kušnje vlastite snage i samopouzdanja. Udaljena priroda i netaknuta područja postala su pristupačna i dokučiva. Veliki broj turista danas želi pravu i divlju prirodu, gdje je moguće bavljenje ekstremnim sportovima, koja vode izlaganju opasnostima i izazivanju rizika. U razlikovanju ruralnih i urbanih područja u Hrvatskoj se primjenjuje kriterij Organizacije za gospodarsku suradnju i razvoj (OECD) zasnovan na gustoći naseljenosti. Prag koji dijeli ruralna od urbanih područja je 150 stanovnika na km². Nedostatak stalnih prihoda (na selu je tek 5,1 % ukupnog broja zaposlenih), visoka prosječna dob, niska stopa obrazovanosti, zapuštenost graditeljskog nasljeđa, nezadovoljavajuća opremljenost osnovnim uslugama i infrastrukturom te nesređena imovinska situacija (zemljišni, građevni i ostali posjedi) imaju za posljedicu zapuštanje ruralnih naselja i gubitak mlađeg i radno sposobnog stanovništva. Osnovno obilježje politike ruralnog razvoja je nastojanje da se razvojno zaostajanje ruralnih područja zaustavi učinkovitim korištenjem svih njihovih resursa. Hrvatska politika ruralnog razvoja svojim razvojnim dokumentima i propisima slijedi europska usmjerenja. Model ruralnog razvitka ima za cilj zadržati stanovništvo u ruralnim područjima, izjednačiti kvalitetu života u ruralnim i urbanih područjima, omogućiti povratak stanovništva iz urbanih u ruralna područja, povećati konkurentnost proizvodnje i time stvoriti veći dohodak poljoprivrednih proizvođača. U slučaju zapostavljanja razvoja ruralnog prostora posljedice za cijelu državu mogu biti: nekorištenje resursne osnove i slaba valorizacija postojećih strateških prednosti radi loših strukturnih pokazatelja problemskih područja te slabljenje prostorno-funkcionalne integracije teritorija zbog depopuliranosti značajnog dijela prostora. Slabo razvijen ruralni prostor loših gospodarskih i društvenih karakteristika ne predstavlja problemsko područje samo sebi već i puno širem prostoru. Naime, u kontekstu države, niska razvijenost ruralnog prostora predstavlja opterećenje razvoju zemlje u cjelini što posljedično implicira da je razvoj problemskih (većinom ruralnih) područja imperativ svake države u kojoj značajan dio teritorija i stanovništva predstavljaju prostori spomenutih karakteristika. Kako bi se preokrenuli gore opisani trendovi slabljenja socio-ekonomskih pokazatelja potrebno je identificirati i aktivirati lokalne aktere koji bi postali početni pokretači razvoja svog područja.

2.1. PRETPRISTUPNI PROGRAMI I POTPORE

U strukturi ruralnih područja i ruralnih kućanstava poljoprivreda čini samo jedan više ili manje značajan dio koji je čvrsto povezan s drugim gospodarskim djelatnostima, društvenim i prirodnim okruženjem. Do sada se većina pozornosti usmjeravala na poljoprivredne probleme, a ne na sveukupnost ruralnog područja, što treba mijenjati. Ciljevi i smjernice djelovanja poljoprivredne politike odgovor su na potrebu unapređenja stanja u sektoru, kako bi se ispravno nosili s izazovima i poteškoćama koje nose međunarodne integracije, što se naročito odnosi na obveze Republike Hrvatske prema Svjetskoj trgovinskoj organizaciji i na kretanja Zajedničke poljoprivredne politike Europske unije. Međutim, ekonomski razvoj ruralnih područja ne može se ostvariti usredotočenjem samo na poljoprivredni, šumarski ili ribarski sektor, odnosno ne smije se zanemariti sredina u kojoj se takva proizvodnja odvija. Dugoročni održivi razvoj ruralnih područja je strateški cilj gospodarskog razvoja, budući da i drugi gospodarski i društveni sektori imaju veliki utjecaj na razvoj ruralnih područja, npr. infrastruktura, obrazovanje, promet i veze, razvoj malog i srednjeg poduzetništva, razvoj uslužnih djelatnosti, turizam, zaštita okoliša, zdravstvo i socijalna skrb, razvoj civilnog društva, itd. Primarnu i usmjeravajuću ulogu u ruralnom razvitku koji je povezan sa djelatnošću poljoprivrede, šumarstva ili ribarstva (tj. gospodarskim djelatnostima koje su najvećim dijelom smješteni u ruralnim područjima) ima Ministarstvo poljoprivrede, ribarstva i ruralnog razvoja (MPRRR)³.

MPRRR treba osigurati da politika ruralnog razvoja, koja se provodi u njegovoj nadležnosti i čiji je cilj povećanje konkurentnosti ključnih gospodarskih sektora u ruralnim područjima (poljoprivreda, šumarstvo, ribarstvo, lovstvo, prehrambena industrija i dr.), također izravno doprinese povećanju gospodarske aktivnosti, konkurentnosti i tržišnosti te ekonomskom razvitku i dugoročnom povećanju životnog standarda ruralnog stanovništva. Ruralni razvoj uključuje djelovanje svih ključnih gospodarskih sektora u ruralnim područjima te politika ruralnog razvoja ne može ići u korist samo određenih skupina stanovništva, npr. poljoprivrednika.

³ <http://www.minpolj.gov.me/ministarstvo>

Cilj SAPARD programa u RH bio je unapređenje poljoprivrednog sektora provedbom Mjere 1 - Ulaganje u poljoprivredna gospodarstva i Mjere 2 - Unapređenje, prerade i trženje poljoprivrednih i ribljih proizvoda. SAPARD se provodio na temelju Plana za poljoprivredu i ruralni razvitak za 2005.-2006., a u skladu s Višegodišnjim sporazumom o financiranju između EU i RH. Provedba programa završila je 31. prosinca 2009. godine. Temeljem ukupno četiri javna natječaja / poziva za prikupljanje ponuda isplaćena je potpora za 37 projekata. Iskorišteno je manje od 50% raspoloživih sredstava potpore. Provedba SAPARD-a nastavljena je i proširena kroz IPARD program. IPARD je sastavni dio IPA-e⁴, pretpristupnog programa Europske unije za razdoblje 2007. – 2013. i to njegova V. komponenta Ruralni razvoj. Europska komisija ga je prihvatila 25. veljače 2008. Od 2007. - 2011. korisnicima će biti dostupno 179.000.000 EUR (1,3 milijarde HRK) potpore za ostvarenje tri osnovna cilja ili strateška prioriteta:

- Poboljšanje tržišne učinkovitosti i provedba standarda Zajednice
- Pripremne radnje za provedbu poljoprivredno - okolišnih mjera i lokalnih strategija ruralnog razvoja
- Razvoj ruralne ekonomije.

Dokument IPARD program – Plan za poljoprivredu i ruralni razvoj 2007.-2016., dostupan na web-stranici Ministarstva poljoprivrede, ribarstva i ruralnog razvoja, sadrži detaljne podatke o mjerama, aktivnostima, visini sredstava, potrebnoj dokumentaciji, prihvatljivim korisnicima i redoslijedu provedbe Plana. Provedba IPARD-a započela je koncem 2009. raspisivanjem natječaja za provedbu mjera 101 – ulaganja u poljoprivredna gospodarstva u svrhu restrukturiranja i dostizanja standarda zajednice i 103 – ulaganja u preradu i trženje poljoprivrednih i ribljih proizvoda u svrhu restrukturiranja tih aktivnosti i dostizanja standarda zajednice, koje se naslanjaju na prethodne mjere SAPARD-a. Tijekom 2010. objavljena su tri kruga natječaja, a trenutno se izrađuju novi pravilnici. U tijeku su raspisi natječaja temeljem Pravilnika o provedbi mjere 301 - Poboljšanje i razvoj ruralne infrastrukture i Pravilnika o provedbi mjere 302 - Diversifikacija i razvoj ruralnih gospodarskih aktivnosti. Preostaje donošenje Pravilnika o provedbi mjere 202 - Priprema i provedba lokalnih strategija ruralnog razvoja.

⁴ <http://europski-fondovi.eu/program/instrument-pretpristupne-pomo-i-ipa-ii>

2.2. LOKALNA AKCIJSKA GRUPA – LAG

Stvaranje lokalnih partnerstva, nazvanih lokalne akcijske grupe (LAG), započinje povezivanjem lokalnih dionika iz sva tri sektora. LAG-ovi su originalan i važan dio pristupa LEADER.⁵ Zadatak im je izrada lokalnih razvojnih strategija te usmjeravanje i praćenje njihove provedbe uključujući korištenje sredstava potpore. Učinkoviti su u poticanju lokalnog održivog razvoja iz sljedećih razloga:

- okupljaju i kombiniraju postojeće ljudske i financijske resurse iz javnog, privatnog i civilnog sektora te volontere
- udružuju lokalne dionike oko zajedničkih projekata i međusektorskih akcija, kako bi se postigla sinergija, zajedničko vlasništvo te kritična masa potrebna za poboljšanje ekonomske konkurentnosti područja
- jačaju dijalog i suradnju između različitih ruralnih dionika, koji često nemaju iskustvo zajedničkog rada, te se tako smanjuju potencijalni konflikti i moderiraju situacije u kojima se dogovaraju rješenja kroz konzultacije i razgovore
- kroz interakciju različitih partnera moderiraju proces prilagođavanja i promjene uzimajući u obzir brigu za okoliš, diversifikaciju ruralnog gospodarstva i kvalitetu življenja.

LAG treba udružiti partnere iz javnog i privatnog sektora, pazeći na uravnoteženu zastupljenost predstavnika postojećih lokalnih interesnih skupina, koji dolaze iz različitih socio-ekonomskih sektora. Na razini odlučivanja, bar 50% članova mora dolaziti iz poslovnog sektora i sektora civilnog društva. LAG se može osnovati ad hoc, ili se može graditi na već postojećim partnerstvima.

NAJČEŠĆE UKLJUČENI SUDIONICI U LAG-u su:

- predstavnici lokalne samouprave i javnih ustanova

⁵ <http://lmh.hr/leader-clld/leader>

- profesionalne organizacije i savezi (poljoprivrednika, malih poduzetnika i drugih djelatnosti)
- udruge (za razvoj zajednice, za zaštitu okoliša i krajolika, usluge u kulturi, socijalne usluge, udruge žena, mladih itd.)
- razvojne agencije
- dionička društva, poslovni inkubatori i druge organizacije poslovnog sektora
- mediji
- viđeniji pojedinci.

Područje LAG-a - ruralno područje koje ima više od 10.000, a manje od 150.000 stanovnika uključujući manje gradove te gradove s manje od 25.000 stanovnika.

Odgovornost lokalnih partnerstva / LAG-ova:

- uspostava LAG-a i izrada statuta
- priprema lokalne strategije razvoja i lokalnog operativnog plana razvoja
- informiranje lokalnog stanovništva o postojećim mogućnostima i prijavama za projekte u okviru programa IPARD, u skladu s lokalnom strategijom razvoja
- dogovor o usavršavanju i radionicama za lokalno stanovništvo, npr. o pripremi pojedinačnih poslovnih planova, prijedloga projekata, vođenja računovodstva, itd.
- davanje pisama preporuke IPARD agenciji o projektima koji bi se mogli financirati u okviru lokalne razvojne strategije
- upravljanje aktivnostima LAG-a (vođenje projekta, programiranje aktivnosti, računovodstvo, mjesečna i kvartalna izvješća, itd.).

Kriteriji prihvatljivosti LAG-ova:

- Izabrani LAG-ovi moraju obuhvaćati teritorij usklađen s kriterijima LEADER-a u smislu ljudskih, financijskih i ekonomskih resursa za potporu strategiji održivog razvoja
- LAG je službeno registrirana udruga utemeljena na važećem Zakonu o udrugama ili drugom odgovarajućem obliku unutar hrvatskog zakonodavnog okvira
- Na razini donošenja odluka, upravno tijelo LAG-a predstavlja interese različitih javnih i privatnih skupina područja i ruralnog stanovništva, osiguravajući da najmanje 50% čine članovi koji predstavljaju gospodarske partnere i civilno društvo.

- Upravno tijelo LAG-a je reprezentativno, osiguravajući dobnu raznolikost (barem jedan član trebao bi biti mlađi od 25 godina) i ravnopravnost spolova (najmanji udio od 30% žena)
- LAG treba predložiti integriranu lokalnu razvojnu strategiju koja se temelji na smjernicama upravnog tijela. LAG će provoditi lokalne razvojne strategije i upravljati javnim sredstvima

2.3. STRATEŠKI PLAN ODRŽIVOG RAZVOJA PODRUČJA LAG-a

Strateško planiranje je proces odlučivanja o putu i mjestu na kojem će područje LAG-a biti u budućnosti. Taj način planiranja obično pokriva srednjoročno razdoblje od tri do pet godina. Kroz proces izrade polažu se čvrsti temelji za provođenje aktivnosti u svrhu postizanja zajedničkih ciljeva. Priprema strateškog plana nije lagan zadatak. Članovi lokalnog razvojnog partnerstva trebaju posvetiti potrebno vrijeme dogovaranju, promišljanju i definiranju elemenata plana, imajući u vidu koristi od strateškog planiranja: Budućnost područja LAG-a određena na pravi način. Uslijed stalnih promjena u okruženju, način razvoja ruralnog područja na kojem djeluje LAG mora se usklađivati i mijenjati, ne smije ostati nepromijenjen, ne može se okameniti. Međutim, lokalna vlast i ostali relevantni dionici na području LAG-a moraju imati jasnu sliku svog područja u budućnosti te odrediti način učinkovitog korištenja resursa i postizanja ciljeva. Ta slika područja u budućnosti određena je strateškim planom. To je alat koji pomaže usmjeravanju i provedbi razvojnih aktivnosti, a ne samo svakodnevnoj borbi s teškoćama. Promjene u zakonodavstvu, novi društveni trendovi, ekonomske i političke promjene, novi izvori financiranja, kratkoročni prioriteti i slične pojave, mogu dovesti do toga da se reagira isključivo na vanjske poticaje. Kako bi se održao identitet kraja i kako bi stanovnici znali kuda idu, izrađivači plana i drugi dionici moraju se zapitati koji su njihovi stvarni ciljevi i prioriteti. Zajednički, kroz proces u koji su uključeni dionici iz svih sektora trebaju odlučiti o zajedničkim razvojnim ciljevima i prioritetima za čitavo područje LAG-a. Umjesto jednostavnog reagiranja na događaje u vanjskom svijetu, moraju utjecati i mijenjati stvarnost koja ih okružuje. Ciljevi strateškog planiranja su:

- u smislu sadržaja – analizirati okruženje, potencijale i ograničenja uključenih zajednica, dogovoriti zajedničku viziju i strateške ciljeve razvoja te odrediti načine provođenja i očekivane rezultate.
- u smislu procesa – potaknuti i podržati interaktivno dogovaranje svih relevantnih dionika, pokrenuti proces zajedničke analize i osigurati kritičnu masu zainteresiranu za sudjelovanje u daljnjim aktivnostima tijekom procesa izrade i provedbe plana.

Preduvjeti za uspješan proces planiranja - Priprema strateškog plana od značenja je za područje LAG-a. Proces strateškog planiranja je ozbiljan pothvat. Da bi ga se moglo započeti i uspješno završiti, moraju biti zadovoljeni određeni uvjeti. Prije početka izrade strateškog plana važno je osigurati podršku vodstva jedinica lokalne samouprave na području budućeg LAG-a. Lokalne uprave moraju biti uključene i u proces stvaranja plana i u njegovu provedbu. Prije svega moraju podržati zamisao zajedništva u LAG-u. Izrada strateškog plana odvija se u etapama u logičnom slijedu u kojem je ostvarenje jednog koraka, početak drugog.

- Priprema - Valja razmisliti je li pravi trenutak za početak procesa planiranja; odlučiti tko će sudjelovati u procesu; izraditi plan s rasporedom koraka i odlučiti tko će biti odgovoran za njihovo izvršenje.
- Izrada vizije područja - Treba promisliti o zajedničkoj viziji razvoja područja u koje je uključeno više zajednica; kroz rad u malim grupama, razgovore i ponovne provjere, na jasan i sažet način treba opisati sliku s kojom se mogu poistovjetiti svi uključeni.
- Analiza područja - jake strane i slabosti, postojeći potencijali i resursi - Uzimajući u obzir stanje područja (zemljopisno, gospodarsko, demografsko, okolišno, socijalno i dr.) te postojeće potencijale (poljoprivredne, turističke, sportske, gospodarske, kulturne i dr.) i kapacitete (ljudske, prirodne, društvene i sl.), treba pripremiti analizu područja LAG-a. Pritom treba voditi računa o tome da se radi o području kojeg čini više zajednica te u analizu valja ravnomjerno uključiti sve njegove dijelove.
- Analiza okruženja - mogućnosti i opasnosti - Treba odrediti značajke okruženja u kojem se područje LAG-a nalazi i u kojem njegovi stanovnici djeluju - socijalne, gospodarske, političke i tehnološke okolnosti, kao i ljude i institucije važne za razvoj područja. Važno je provjeriti mogućnosti i opasnosti koje za područje proizlaze iz njegovog okruženja.

➤ Integralna strategija održivog razvoja područja LAG-a

Tijekom procesa kombiniraju se i obrađuju rezultati dobiveni tijekom faze analize – treba uzeti u obzir slabosti i jake strane kao i mogućnosti i opasnosti iz okruženja te pokušati odgovoriti na pitanje na koji će način institucije i stanovnici “promijeniti svoju zajednicu”. Koji su to ciljevi, prioriteti, mjere i aktivnosti. - Priprema i uređivanje strateškog plana kao dokumenta - Valja napisati nalaze i odluke svakog koraka strateškog planiranja – od vizije, elemenata analize do elemenata samog plana. Materijal treba pregledati i provjeriti te unijeti potrebne ispravke. Završni dokument - strateški plan koji je ostvariv i spreman za primjenu - ne bi smio biti opsežan i nerazumljiv dokument. Tekst ne treba opterećivati s previše detalja i podataka, oni se mogu staviti u priloge. Dokument treba biti jednostavno pisan, jasan i pregledan. Iskustvo pokazuje da elemente odnosno okvir strateškog plana trebaju postaviti članovi lokalnog partnerstva uz stručnu pomoć osobe ili organizacije koja vodi proces, provjeriti ih s vodstvom pojedinih zajednica i sa zainteresiranom javnosti. No, dobro je da konačni tekst strateškog plana pripremi za to kvalificirana organizacija. U slučaju LAG-a Gorski kotar to je bio Poduzetnički inkubator PINS, d.o.o. iz Skrada , a u slučaju LAG-a PRIZAG, Agencija za razvoj Varaždinske županije AZRA. Financiranje je riješeno na različit način: troškovi PINS-a pokriveni su iz projekta u kojem je bio partner, a rad agencije AZRA financirale su jedinice lokalne samouprave s područja novog LAG-a.

3. PRIJEDLOG PROJEKTA – OD ZAMISLI DO PROJEKTA

Projekt je sredstvo organiziranja međusobno povezanih aktivnosti u određeni redoslijed kako bi se u određenom vremenskom okviru i s određenim sredstvima ostvarili zadani ciljevi. Svrha projekta je proizvesti željenu promjenu – u ponašanju ljudi, u načinu na koji sustav funkcionira ili načinu rada neke organizacije. Karakteristično je za projekt da se bavi problemom ili potrebama specifične skupine koristeći nove zamisli i metode, gradeći na postojećim mogućnostima i potencijalima. Projekt je definiran ciljevima koje želi ostvariti i aktivnostima koje je potrebno provesti kako bi se postigli ti ciljevi, obično unutar strogo definiranog vremenskog okvira. Bez obzira radi li se o projektu poslovnog, javnog ili neprofitnog sektora, voditelj/ica projekta mora poduzeti sljedeće radnje da bi se projekt proveo:

- pripremiti detaljan plan provedbe (temeljen na stvarnim potrebama) s ciljevima projekta, specifičirajući potrebna ulaganja, aktivnosti i željene rezultate,
- postaviti realistične, mjerljive indikatore uspjeha
- pripremiti radni plan i proračun, imajući na umu dostupne resurse i mogućnosti zaposlenika/ članova
- precizno odrediti odgovornosti pojedinih timova/osoba te pratiti njihov rad
- voditi evidenciju o provedbi projekta (aktivnostima i financijama) te pripremati periodične izvještaje relevantnim institucijama
- provoditi administrativne zadatke, npr. zapošljavanje, podugovaranje, nabava opreme
- pratiti napredak projekta te promjene u okolini kako bi se pravovremeno odredile i poduzele neophodne mjere radi osiguranja napretka projekta u skladu s ciljevima.

Analiza dionika - Dionici su svi oni na koje će projekt imati utjecaja, pozitivnog ili negativnog. Dionike na koje će projekt imati pozitivan utjecaj nazivamo i korisnicima. Dionici su i osobe koje mogu utjecati na rezultat projekta. Da biste utvrdili tko su vaši dionici zapitajte se: - Čija iskustva i gledišta su relevantna? - Tko će odlučivati o projektu? - Tko će provoditi odluke? - Čija aktivna podrška je neophodna za uspjeh projekta? - Tko ima pravo biti uključen u projekt? - Za koga je projekt prijetnja, a kome koristi? Glavni faktor uspjeha

projekta je kapacitet sudjelujućih organizacija i pojedinaca. Alat za procjenu njihovih sposobnosti je SWOT analiza organizacije/tima. SWOT se provodi postupkom „listanja ideja“ (brainstorming) u kojem sudjeluju svi predstavnici projektnog tima. Poželjno je da jedna osoba vodi proces kako bi objasnila vježbu svim sudionicima, zapisala sugestije, sažela rezultat i unijela ga u tablicu. Članovi grupe moraju imati dovoljno vremena za promišljanje. Ciljeve možemo podijeliti na opće i posebne. Opći cilj iskazuje željenu promjenu koja može biti ostvarivana tijekom više godina i postizanje kojeg nije moguće postići samo vašim projektom. Posebni (specifičan) cilj iskazuje što želimo postići, promijeniti u razdoblju trajanja projekta. Rezultat je specifičan, mjerljivi proizvod projekta, koji se postiže provedbom različitih projektnih aktivnosti. Rezultat opisujemo u prošlom vremenu kao svršenu radnju (održano, educirano, tiskano i sl.). Rezultat projekta može biti, npr. “15 voditelja organizacija završilo program edukacije te steklo znanje i vještine potrebne za kvalitetno vođenje organizacije. Proračun projekta: - služi definiranju ukupnih potrebnih sredstava za planirani projekt te provjeru realističnosti projektnog prijedloga - omogućuje ocjenjivačima da prosude o razumnosti prijedloga troškova i ekonomičnosti projekta kojeg procjenjuju. Prije predaje projekta i sami možete procijeniti jesu li troškovi razumni i opravdani. Ne zaboravite provjeriti isplativost pojedinih aktivnosti prije predaje prijedloga; ukupni troškovi projekta podijeljeni s brojem korisnika jedan su od načina samoprovjere. Koraci u pripremi proračuna: - ispišite potrebne troškove svake aktivnosti - odredite jedinice, cijenu po jedinici i broj jedinica - razvrstajte troškove prema zadanom obrascu proračuna - procijenite indirektno troškove - rasporedite troškove prema izvoru financiranja (većina donatora traži sufinanciranje) - pripremite tablicu troškova.

3.1. RURALNI RAZVOJ U EUROPSKOJ UNIJI

Nakon posljednjeg povećanja članstva Europske unije, njeni ruralni prostori obuhvaćaju 91% ukupnog teritorija 27 zemalja članica na kojima živi 56% stanovnika. Razvoj europskih ruralnih prostora tradicionalno se oslanjao na poljoprivrednu proizvodnju kao glavnog nositelja gospodarskog razvoja, a određen je Zajedničkom poljoprivrednom politikom (ZPP). U razdoblju 2003. - 2004. provedeno je opsežno ocjenjivanje rezultata provedbe Zajedničke poljoprivredne politike što je rezultiralo zaokretom od politike podupiranja poljoprivredne proizvodnje prema povećanju kvalitete proizvoda, izazovima tržišta, korištenju širih razvojnih mogućnosti i očuvanju okoliša. Taj zaokret slijede i bitne promjene politike ruralnog razvoja koja se u razdoblju 2007. – 2013. usmjerava u tri glavne osi:

- povećanje konkurentnosti poljoprivrede i šumarstva,
- poboljšanje stanja okoliša i krajolika
- poboljšanje kvalitete života u ruralnim područjima i podupiranje diversifikacije ruralnog gospodarstva.

Države članice i regije dužne su osiguravati uravnoteženu provedbu politike ruralnog razvoja raspodjelom sredstva između tri navedena tematska područja. Dodatno je potrebno osigurati i sredstva za provedbu pristupa LEADER koji podupire projekte ruralnih zajednica usmjerene na rješavanje specifičnih lokalnih potreba. LEADER je četvrta, horizontalna os politike ruralnog razvoja koja uključuje provedbu ostale tri osi, pogotovo treće, aktiviranjem samosvojnog potencijala ruralnih područja. Taj europski model ruralnog razvoja zasniva se na pristupu odozdo („bottom up“), uvažavanju lokalnih osobitosti i uspostavi lokalnih razvojnih partnerstva (lokalna akcijska grupa – LAG) u kojem predstavnici sva tri sektora (javni, poslovni i civilni) sudjeluju u razvoju i provedbi zajedničke lokalne strategije održivog razvoja. Strategija se provodi projektima usmjerenim na rješavanje specifičnih pitanja lokalnog razvoja. Zemlje-članice dužne su financirati: provedbu lokalnih razvojnih strategija LAG-ova, projekte suradnje LAG-ova na međunarodnoj i nacionalnoj razini, operativne troškove LAG-ova te stjecanje sposobnosti za izradu lokalnih razvojnih strategija i animiranje

područja. Politika ruralnog razvoja EU- financira se iz Europskog poljoprivrednog fonda za ruralni razvoj (EPFRR) čija je vrijednost u razdoblju od 2014. do 2020. 100 milijardi eura, pri čemu svaka država članica EU-a prima financijska sredstva za sedmogodišnje razdoblje.⁶ Prioriteti ruralnog razvoja podijeljeni su u „područja od interesa”. Na primjer, prioritet učinkovitosti resursa obuhvaća područja od interesa kao što su „smanjenje emisija stakleničkih plinova i amonijaka koje uzrokuje poljoprivredna djelatnost” i „poticanje pohrane i sekvestracije ugljika u poljoprivredi i šumarstvu”. Unutar svojih PRR-ova države članice ili regije određuju kvantificirane ciljeve za ta područja od interesa. One zatim određuju koje će mjere upotrijebiti da bi ostvarile te ciljeve i koliko će sredstava dodijeliti za svaku mjeru. Najmanje 30 % financiranja za svaki PRR mora biti namijenjeno mjerama koje su relevantne za okoliš i klimatske promjene, a najmanje 5 % LEADER-u.

Slika 1 Financijski plan sedmogodišnjeg razdoblja.

Godina	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Omotnica za II. stup (EU)	332.167.500,00	332.167.500,00	332.167.500,00	332.167.500,00	332.167.500,00	332.167.500,00	332.167.500,00
fleksibilnost 15%	0,00	49.825.000,00	49.825.000,00	49.825.000,00	49.825.000,00	49.825.000,00	49.825.000,00
RDP allocation (EU) za RR	332.167.500,00	282.342.500,00	282.342.500,00	282.342.500,00	282.342.500,00	282.342.500,00	282.342.500,00
prosjeak RH doprinos za RR	49.083.047,18	49.083.047,18	49.083.047,18	49.083.047,18	49.083.047,18	49.083.047,18	49.083.047,18
ukupno (EU+RH) za RR	381.250.547,18	331.425.547,18	331.425.547,18	331.425.547,18	331.425.547,18	331.425.547,18	331.425.547,18

7

⁶ https://ec.europa.eu/agriculture/rural-development-2014-2020_hr

⁷ <http://www.gospodarski.hr/publication/2014/22/kako-uspjeno-pripremiti-projekt-iz-programa-ruralnog-razvoja/8118#.WSqn2OvyjIU>

3.2. ODRŽIVI RAZVOJ

Stalni porast broja propisa i dokumenata koji se pozivaju na održivi razvoj te često spominjanje pridjeva održiv u medijima nisu bitno pridonijeli razumijevanju tog složenog razvojnog obrasca. Slabo zanimanje javnosti, izostanak stručnih rasprava te općenito niska razina motiviranosti za ostvarivanje održivog razvoja karakteristični su za sve dijelove hrvatskog društva. Kako je provedba LEADER-a usmjerena prema postizanju održivog razvoja ruralnih područja, smatramo korisnim podsjetiti na značenje i smisao tog pojma. Značenje održivog razvoja kontinuirano se razvija. Definicije i načela iz osamdesetih i devedesetih godina prošlog stoljeća,⁸ otkad rastući problemi međudnosa razvoja i okoliša zaokupljaju pozornost svjetske javnosti, dopunjuju se praktičnim pristupima i rezultatima primijenjenih razvojnih rješenja koja se zasnivaju na transparentnom, sudioničkom i odgovornom odlučivanju uz prijenos ovlasti građanima. Jedan od osam razvojnih ciljeva Milenijske deklaracije Ujedinjenih naroda iz 2000. godine podupire održivi razvoj kao ključ za očuvanje okoliša. Globalni plan provedbe, donesen u Johannesburgu 2002. godine ubrzava izradu, donošenje i provedbu nadnacionalnih, nacionalnih i lokalnih strategija održivog razvoja u kojima se sve više važnosti daje lokalnim obilježjima i posebnostima. Prva Strategija održivog razvoja Europske unije donesena je 2001., a 2006. revidirana i prilagođena proširenom članstvu. U suradnji sa zemljama članicama, EU je razvila opsežan postupak ocjenjivanja, usklađivanja i revidiranja strategija održivog razvoja naglašavajući potrebu usklađivanja i partnerstva. Republika Hrvatska od svog osnutka aktivno sudjeluje na međunarodnim skupovima o održivom razvoju, podupire donošenje zajedničkih dokumenata, podnosi nacionalna izvješća i preuzima druge obveze. Još 1992., u Deklaraciji o zaštiti okoliša, opredijelila se je za održivi razvoj. Prvu nacionalnu Strategiju održivog razvoja donio je Hrvatski sabor u veljači 2009. godine. Održivi razvoj podrazumjeva kontinuirano usklađivanje rješenja i odluka na području gospodarstva, okoliša i socijalnog okruženja. Ostvaruje se kroz dinamično gospodarstvo koje omogućuje zapošljavanje, socijalnu i teritorijalnu koheziju, obrazovanje te zaštitu zdravlja. Preduvjet postizanju održivog razvoja je osviješteno i zainteresirano stanovništvo, motivirano za sudjelovanje u odlučivanju.

⁸ Izvješće Svjetske komisije za okoliš i razvoj „Naša zajednička budućnost“ 1987., Deklaracija iz Rija i Akcijski program za 21. stoljeće - Agenda 21, 1992., „Milenijska deklaracija“ 2000.

Većina suvremenih interpretacija pojma održivi razvoj sugerira da se radi o potrebi cjelovita promišljanja i provedbe takva gospodarskog razvitka koji je u suglasju s ograničenjima koje postavlja okvir prirodnog okoliša s nakanom da sadašnja generacija odgovorno postupa prema potrebama razvoja i budućih generacija. U tom smislu se danas sugerira potreba aktivnog uključivanja svih društvenih, političkih i drugih institucija i pojedinaca u cjelovito promišljanje razvitka. Zbog toga pojam održivi razvoj uključuje ne samo gospodarske nego i brojne društvene, političke, ekološke, socijalne i druge komponente. No, zbog takve svoje kompleksnosti često se događa da sam pojam, održivi razvoj, nerijetko ostaje na razini fraze i ne uspijeva se pretvoriti u djelatnu praksu. Prethodne definicije održiva razvoja, u kontekstu pojma ruralni razvoj, nisu u potpunosti adekvatne. Moramo im dodati i neke povijesne elemente. Naime, upravo povijest ruralnih prostora upućuje na potpuni sadržaj pojma održivi razvoj jer su ruralna mjesta u svojoj dugoj povijesti funkcionirala na način održiva razvoja. Ti su prostori po svojoj biti dakle bili održivi jer su njegovi stanovnici morali biti dovoljno snalažljivi i kreativni da bi mogli preživjeti i održati se. Održivost je dakle bit pojma ruralnoga prostora i ruralnoga razvoja. Iz današnje perspektive ovoj bi se tezi moglo uputiti prigovor da je taj i takav održivi ruralni razvoj u dosadašnjoj povijesti bio spor i ekstenzivan, ali nije li osnovna ideja o suvremenom održivom razvoju također sadržana u tome da se on «uspori», da on bude manji od mogućeg, dakle «ekstenzivniji», jer se jedino tako može sačuvati šanse za buduće generacije.

Slika 2 Prikaz održivog razvoja.

⁹ http://www.drvojeprvo.hr/O_drvo/Drvo_i_odrzivi_razvoj

3.3. SWOT ANALIZA RURALNIH PODRUČJA

„SWOT analiza daje ocjenu snaga i slabosti te prilika i prijetnji bitnih za razvoj svakog od ključnih društveno-gospodarskih područja županije, kao i županije u cjelini. Snage su područja, resursi i sposobnosti unutar županije na koje se ona može osloniti u razvoju, s najvećim mogućnostima za uspjeh. Slabosti ukazuju koja područja, resursi i sposobnosti unutar županije ograničavaju ili onemogućuju njezin razvoj. Prilike su područja, resursi i sposobnosti izvan županije koje bi županija mogla iskoristiti za svoj razvoj (povećati snage i/ili smanjiti slabosti). Prijetnje su područja, resursi i sposobnosti izvan županije koje mogu ugroziti njezin razvoj (smanjiti snage i/ili povećati slabosti). Primjer LSŽ:

Snage:

- Čist (nedirnut) prirodni okoliš: (tri nacionalna parka, jedan park prirode, proglašen svjetskim rezervatom biosfere i svjetski poznata Plitvička jezera karakteriziraju Županiju poznatu po njezinim ljepotama i resursima).
- Bogati prirodni resursi: (osnova za važne gospodarske grane, npr. drvena industrija, šumarstvo, poljoprivreda i turizam)
- NP Plitvička jezera (međunarodno poznat park koji može biti nositelj regionalnog razvoja) i drugi nacionalni parkovi
- Prepoznati poljoprivredni proizvodi (Značajni poljoprivredni proizvodi široko su prepoznati kao visoko kvalitetni npr: lički krumpir, paški sir, sir škripavac, med. Evidentan je i potencijal za razvoj organske poljoprivredne proizvodnje)
- 200 km obalne linije (važan resurs za razvoj turizma i moguća lokacija morske luke) Dostupna pozicija u Hrvatskoj (Lika je lako dostupna iz svih glavnih urbanih centara: Zagreb, Rijeka, Karlovac, Zadar, Split, Bosna i Hercegovina, putem autoceste. Lika povezuje sjever i jug RH)
- Jak lokalni identitet i duh zajedništva (Županija je relativno “nedirnuta”, brojno kulturno nasljeđe je sačuvano. Značaj kulture i umjetnosti je vrlo velik. Stanovništvo ima razvijen jak osjećaj pripadnosti i identiteta s Županijom).
- Postojanje lokalnih medija (osiguravaju informacije i potiču lokalnu raspravu)

Slabosti:

- Slaba unutarnja prometna povezanost
- Slaba i neodgovarajuća komunalna infrastruktura (npr. opskrba vodom, gospodarenje otpadom, distribucija električne energije u nekim područjima, kao što su npr. otok Pag i Podgorje. Slabo upravljanje krutim i tekućim otpadom (uključujući divlja odlagališta) povećava opasnost zaštite netaknute prirode i prirodnih resursa)
- Neadekvatna strategija razvoja i prihvaćeni plan upotrebe prirodnih resursa (Planiranje razvoja nije razvijeno, nema prihvaćene strategije upotrebe prirodnih resursa.
- Spora implementacija reformi poljoprivrednog sektora.
- Malen i nerazvijen poslovni sektor (Mali broj poduzetnika, manjak uporabe modernih tehnologija. Mnogi gospodarski subjekti nisu konkurentni. Malo je velikih tvrtki.
- Manjak institucija posvećenih očuvanju i efektivnoj uporabi kulturnog i povijesnog naslijeđa naselja i građevina.
- Financijska ranjivost stanovništva u poslovnom sektoru (gotovo 80% poduzetnika koristi neku kreditnu liniju što onemogućuje daljnje zaduživanje i investiranje).
- Rascjepkanost zemljišta (mali opseg poljoprivredne proizvodnje onemogućava zaradu i korištenje efekata ekonomije razmjera, neriješeno pitanje vlasništva zemljišta, neuređen katastar.
- Visoka nezaposlenost i niska razina obrazovanosti nezaposlene radne snage (Iako je nezaposlenost relativno visoka, poduzetnici imaju problema pronaći radnu snagu)
- Nerazvijen sektor civilnog društva (neriješeno pitanje financiranja i međusektorske suradnje. Prepreke u razvoju, mnoga socijalna pitanja nisu pokrivena)
- Nepovoljna demografska slika (npr. Staro stanovništvo, iseljavanje)

Prilike:

- Korištenje međunarodnih fondova za regionalni razvoj – (npr. predpristupni fondovi EU / Državni proračun. Rastuća svijest o mogućim izvorima financiranja i pomoć pri identificiranju dobrih projekata za financiranje. Također postoji mogućnost da strani investitori koriste porezne i druge olakšice.)
- Razvoj ekološke poljoprivrede (Rastuća potražnja zdravih proizvoda u zemlji i inozemstvu.)

- Razvoj turističkih potencijala (baziran na čistom okolišu, prirodnim resursima i istaknutim kulturnim i tradicijskim vrijednostima Županije).
- Poticajna nova autocesta (Tijekom 2004. godine autocesta koja je prošla kroz Županiju značajno je unaprijedila dostupnost Županije)
- Rastuća uključenost građana u razvoj (Zahtjev demokratskog društva je veća uključenost inicijativa civilnog društva te da razvoj zajednice naglasi efektivnost razvojnog planiranja).
- Planirana izgradnja poslovnih zona (planirano je izgraditi po jednu poslovnu zonu u svakoj jedinici lokalne samouprave. Trenutno se gradi ukupno 6 poslovnih zona).
- Povratak raseljenog stanovništva (Razvoj može privući iseljeno stanovništvo da se vrati, što može stimulirati ekonomski razvoj Županije).
- Mogućnost razvoja lokalnih medija

Možemo reći da smo došli do zaključka da su prioriteti razvoja Ličko-Senjske Županije razvoj malog i srednjeg poduzetništva, s naglaskom na uvećani udjel proizvodnje i izvoza finalnih proizvoda te naglaskom na korištenje prirodnih resursa. Osim toga prioritet bi bio i razvoj turizma. Potencijalni turizam, kako obalni tako i kopneni, značajan je i komplementaran. Važni potencijali za razvoj turizma ogledaju se u postojanju prirodnih ljepota u Županiji, i to na području Velebita, dolina Gacke, obale (Senj, Karlobag), nacionalnih parkova i parkova prirode. Velik dio Županije prikladan je za visokokvalitetnu poljoprivrednu proizvodnju. Prilike posebice postoje mogućnosti za promicanje organske/ekološke poljoprivrede

4. KLJUČNI FAKTORI USPJEHA RURALNOG TURIZMA

Četiri su ključna faktora uspjeha ruralnog turizma:

1. multidisciplinarni pristup – uključivanje ekonomske, ekološke i socio-kulturalne analize
2. nužna stalna konzultacija sa stakeholdersima (radionice) – poduzetnici, javna uprava, obiteljska poljoprivredna gospodarstva, jedinice lokalne samouprave, turističke zajednice, sustav zaštite prirode, sustav kulturnih djelatnosti i dr.
3. otvorenost strategije za javnost – turizam se, više od drugih "industrija", oslanja na "lokalni goodwill", na kulturu udomljivanja posjetitelja, gostoljubivost. "Otvorenost strategije" znači organiziranje javnih rasprava, korištenje medija i dvosmjernu komunikaciju nositelja strateškog razvoja i lokalne zajednice.
4. donošenje strategije ne završava njenom izradom. Radi se o dugoročnom projektu, koji treba biti fleksibilan i spreman na adaptacije s obzirom na stalne promjene u okruženju. Taj se proces odvija u stalnom dijalogu i mrežnom partnerstvu između poduzetnika, javnog sektora i interesa sektora zaštite prirode i kulturne baštine.

Konvencionalni turistički planovi – mahom marketinški i investicijski planovi – usmjereni su na povećanje prometa, broja posjetitelja, obrta kapitala i zapošljavanja, koristeći postojeće resurse, ne pazeći pri tom na popratne efekte. Radi se o fizičkom planiranju korištenja zemljišta, koja nema nikakve veze sa razvojem zajednice, kulture ili poduzetništva. Jedan od najvažnijih alata potrebnih za donošenje strategije, njenu implementaciju te praćenje njene realizacije (monitoring), a koji se primjenjuje u najrazvijenijim ruralnim destinacijama Europe su tzv. radionice (workshops)¹⁰. One su definirane i IQM¹¹ modelom razvoja turističkih destinacija u ruralnom prostoru na razini EU, odnosno IRQ modelom koji predstavlja prijedlog modela upravljanja ruralnim turizmom u hrvatskim uvjetima. Radionice okupljaju sve stakeholderse – subjekte unutar i izvan sustava turizma regije koji su na bilo koji način povezani s razvojem ruralnog turizma. Stoga skup stakeholdersa obuhvaća ne samo predstavnike agroturističkih domaćinstava, već i predstavnike javnosti, jedinica lokalne

¹⁰ Andragoški glasnik Vol. 16, br. 2, 2012, str. 165-174 Stručni članak

¹¹ <http://beta.bib.irb.hr/314801>

samouprave, turističkih zajednica, gospodarskih asocijacija (udruženja obrtnika, gospodarske komore), kulturnih institucija, sportsko-rekreativnih centara, sportskih klubova i druge. Pitanje strateškog razvoja ruralnog turizma i turističke valorizacije ruralnih krajeva nužno zadire u područje marketinga, a posebice u područje kreiranja ruralnog turističkog proizvoda i njegove promocije u zemlji i inozemstvu. Upravljanje marketingom ruralnog turizma nailazi također na brojne specifičnosti koje je potrebno sagledati ne samo prilikom donošenja marketing plana, već i u samom začetku – tijekom procesa strateškog planiranja. U realizaciji marketinške strategije potrebno je koristiti i pojedinačne marketinške alate (primjerice internet-stranice pojedinih objekata agroturizma i sl.), no svaka ozbiljnija promocijska i marketinška aktivnost treba se odvijati na višim razinama. Posebno su važni prospekti, brošure (po pojedinim proizvodima i za sveukupni ruralni turizam) i emarketing. Važno je da promo-materijali sadrže sve informacije potrebne za turiste. Ogromna je prilika za mnoge ruralne turističke destinacije u Hrvatskoj - primjerice unutrašnjost Istre, zaleđe Dalmacije i sl. - privlačenje posjetitelja iz okolnih obalnih destinacija. Općenito, i u literaturi i u praksi premalo je prostora posvećeno marketingu ruralnog turizma u odnosu na marketing obalnog turizma, što se u hrvatskim uvjetima vjerovatno dešava i zahvaljujući snažnom lobiranju i dominantnom učešću velikih hotelskih tvrtki u odlučivanju o upravljanju "javnim marketinškim sredstvima u turizmu". Može se zaključiti i da i ostale spomenute institucije uviđaju potrebu sve veće suradnje s agroturističkim domaćinstvima, što je zasigurno povoljan razvojni trend i u skladu s ranije navedenim tezama o nužnosti zajedničke suradnje za uspješno strateško planiranje ruralnog turizma. Posebno je zanimljivo da je visoko ocijenjena suradnja s turističkim zajednicama, koja je nužna za stvaranje cjelovitog, integriranog ruralnog turističkog proizvoda regije, na principima modela IRQ.

4.1. ISKUSTVA STEČENA NA PRIMJERIMA LIKE I GORSKOG KOTARA

Pristup LEADER preporuča primjenu načela održivog ruralnog razvoja na kojima se temelje primjenjene metode rada provjerene i kod nas u Hrvatskoj. U nastavku su prikazana iskustva ostvarena u provedbi pilot-projekata na području Like i Gorskog kotara¹². Ključne aktivnosti koje utječu na izlazni rezultat – pokretanje procesa održivog razvoja ruralnih područja, su:

- formiranje učinkovitog lokalnog partnerstva (Lokalne akcijske grupe – LAG)
- jačanje kapaciteta članova LAG-a
- izrada strateškog plana razvoja područja
- provedba usvojene strategije

Tijekom provedbe aktivnosti uočeni su sljedeći problemi:

- slab interes i pasivnost lokalnog stanovništva za sudjelovanje u projektima za pokretanje održivog razvoja područja, kao i dijela jedinica lokalne samouprave,
- upitna reprezentativnost predstavnika javnog sektora, važnost rada u lokalnom partnerstvu nisko rangirana na listi prioriteta donositelja odluka jedinice lokalne samouprave često u LAG delegiraju mlade ljude bez značajnijeg utjecaja na donošenje odluka,
- problematična održivost LAG-a nakon završetka projekta; završetkom projekta lokalne akcijske grupe ukoliko nisu osigurale sredstva iz različitih izvora, ne mogu uvijek računati na podršku javnog sektora.

Preporuke za pristup rješavanju uočenih problema:

- Partnerski pristup, identifikacija srži problema, definiranje ciljeva te načina za njihovo postizanje,
- Potaknuti interes stanovništva za sudjelovanje u projektu čestim javnim prezentacijama projektnih ciljeva te uključivanjem značajnih osoba iz zajednice,
- Predstavljanje projekta i njegovih rezultata gradonačelnicima i načelnicima; javni nastupi, studijska putovanja te seminari i konferencije podižu važnost projekta,

¹² http://www.lag-gorskikotar.hr/gk_podrucje.html

a time i LAG-a, - JLS¹³ bi trebale podržati rad LAG-a u skladu s njegovim rezultatima.

Tome prethodi usvajanje strateškog plana na vijećima te partnerstvo u pripremi i provedbi projekata i programa. Privlačenjem sredstava za projekte, LAG dokazuje svoju vrijednost. Brojne su inicijative pokrenute u različitim područjima Europske unije kao i u zemljama kandidatkinjama za primjenu dobre prakse u pokretanju održivog razvoja ruralnih područja. Na temelju iskustava utvrđeno je sedam načela LEADER-a - ključnih čimbenika zajedničkih svim uspješno provedenim procesima održivog razvoja različitih ruralnih područja Europske unije. Preporuča se njihova kombinacija s tehnikama za jačanje kapaciteta LAG-a kao i kapaciteta područja. Odabir pogodne metode najviše ovisi o pravilnoj procjeni potreba područja kao i članova LAG-a. No, svakako je važno primijeniti skup metoda prilagođenih potrebama područja kako bi se postigao cilj – pokretanje procesa održivog ruralnog razvoja. Najsigurniji put je jačanje kapaciteta LAG-a. Područje LAG-a LIKA može se okarakterizirati kao krška zaravan raščlanjena manjim planinskim lancima u više cjelina. Svojim pružanjem Velebit je svojevrsna barijera, koja razdvaja uzak obalni pojas Podvelebitskog primorja od ostatka Like, zbog čega je njegov izlaz na more slabije valoriziran. Velebit se pruža teritorijem uzduž Velebitskog kanala, od prijevoja Vratnik iznad Senja na sjeverozapadu do kanjona rijeke Zrmanje na jugoistoku. Osim Velebita, planina Lička Plješivica omeđuje područje od Plitvičkih jezera do Zrmanje u smjeru sjeverozapad-jugoistok, a jedan manji dio planine nalazi se na granici s Bosnom i Hercegovinom. Na prostoru LAG-a LIKA rasprostire se Ličko polje, izduženo u smjeru sjeverozapad – jugoistok i jedno je od najvećih krških polja u Hrvatskoj, a sastoji se od pet manjih polja (Lipovog, Kosinjskog, Pazariškog, Brezovog i Gospićkog polja). Na sjeveroistočnom dijelu LAG-a LIKA nalazi se Krbavsko polje, najistaknutija ravničarska zona. Ukupni prihodi poduzeća na području LAG-a LIKA ostvareni u 2014. godini iznosili su 1.229.383.990,00 kn, a dobit 68.337.363,00 kn. Najznačajnije djelatnosti na području LAG-a, po ukupno ostvarenim prihodima u 2014. godini, prema podacima FINA-e bile su: prerađivačka industrija, s ostvarenih 341.184.099,000,00 kn, trgovina na veliko i malo, s 254.550.361,000 kn te djelatnost građevinarstva, s ostvarenih 217.057.670,000,00 kn.¹⁴

¹³ <http://www.og-corporing.hr/lokalni-i-ruralni-razvoj/razvojni-projekti-jls.html>

¹⁴ <http://lag-lika.hr/lrs-lag-a-lika-2014-2020/>

LAG Gorski kotar obuhvaća cijelo područje Gorskog kotara koje se nalazi u zapadnom dijelu Republike Hrvatske i jedna je od šest mikroregija Primorsko-goranske županije koja, unutar NUTS statističke klasifikacije Hrvatske, pripada Jadranskoj Hrvatskoj. Ukupna površina Gorskog kotara je 1.273,532 km², što čini 35,46% površine PGŽ-a, dok u njemu živi samo 23.011 stanovnika, odnosno oko 8% stanovništva PGŽ-a. Područje je to kojeg karakterizira visoki planinski reljef, visoka kvaliteta zraka te bogati prirodni resursi i biološka raznolikost područja. Od ukupne površine, 85% površine je šuma, dok je oko 82,5% površine pod Naturom 2000. Naselja su raštrkana i slabo naseljena, ali relativno dobro cestovno povezana. Karakteristika područja je izrazito velika depopulacija gdje živi stanovništvo starije životne dobi. LAG Gorski kotar obuhvaća cijelo područje Gorskog kotara, odnosno svih devet jedinica lokalne samouprave - općine Brod Moravice, Fužine, Lokve, Mrkopalj, Ravnu Goru i Skrad te gradove Čabar, Delnice i Vrbovsko, s ukupno 255 naselja¹⁵. Ruralni turizam, uz prerađivačku industriju, postaje jedna od glavnih djelatnosti na LAG području. U prilog tome govori i činjenica da se veliki broj poduzetnika i obrtnika okrenuo uslužnim djelatnostima, dok rast OPG-a ide u smjeru diversifikacije djelatnosti na poljoprivrednom gospodarstvu u ruralni turizam. Ukupan dolazak turista u 2015. godini povećao se za 16% u odnosu na 2014. godinu, a broj noćenja u 2015. godini u usporedbi s 2014. godinom porastao je u prosjeku za 16,4%.¹⁶ Na LAG području djeluje sustav turističkih zajednica (turističke zajednice u svih devet JLS) koje nastoje koordinirano djelovati s ciljem turističke promocije područja i organizacije zajedničkih manifestacija. Registrirane turističke agencije za Gorski kotar nema. Demografska značajka Gorskog kotara obilježena je intenzivnom depopulacijom. Pokazatelji stanovništva Gorskoga kotara u 20. stoljeću okarakterizirani su niskom stopom prirodnog prirasta, nepovoljnom dobnom strukturom, negativnim migracijskim saldom i neravnomjernim razmještajem. Najviše stanovnika na području LAG-a ima završenu osnovnu školu (46%), dok 40% stanovnika ima završenu trogodišnju i četverogodišnju strukovnu školu. Gimnaziju je završilo 5% stanovnika. Prema statističkim pokazateljima, 0% stanovništva ima magisterij i doktorat, čime je udio više i visoko obrazovanih ljudi na području Gorskoga kotara ispod prosjeka RH. Broj mladih koji odlaze iz Gorskoga kotara na školovanje na višim i visokim školskim ustanovama nije dostupan, te se može pratiti samo posredno, i to kroz evidenciju nezaposlenih ili zaposlenih, ukoliko se vrate u Gorski kotar.

¹⁵ Izvor: Prostorni plan Primorsko-goranske županije, str.5.

¹⁶ Izvor: web stranice turističkih zajednica Gorskog kotara po JLS

4.2. LEADER U GORSKOM KOTARU

Goranska naselja imaju karakteristična obilježja i očuvane elemente tradicijskog narodnog graditeljstva i gospodarstva, a zbog depopulacije osuđena su na odumiranje i propadanje. Kako u prostornim planovima JLS nisu dane postavke načina gradnje kuća, područje LAG-a je različitih i neujednačenih arhitektonskih oblika. Poduzetničko-obrtnička zadruga „Gorski kotar“ razvila je idejni projekt „Goranske drvene kuće“ koji može biti polazište za rekonstrukciju i obnovu postojećih praznih kuća te izgradnju novih na LAG području, čime bi se potaknulo arhitektonsko očuvanje krajolika te značajan razvoj ruralnog turizma. Na prvoj u nizu radionica koje su uslijedile, grupa se sastojala od zaista raznolikog društva. Od članova lokalnih udruga, malih privatnih poduzetnika, predstavnika gotovo svih važnijih institucija, kao što su Nacionalni park Risnjak, Centar za brdsko-planinsku poljoprivredu, Hrvatski zavod za poljoprivrednu savjetodavnu službu, od predstavnika goranskih općina i gradova, predstavnika regionalne razvojne agencije Porin, pa čak i od nekih bivših i tadašnjih načelnika i gradonačelnika. Najveći dio vremena od osnutka grupe pa do danas članovi LAG-a su uložili u edukaciju, od temeljnih vještina javnog nastupa, tehnika komunikacije i vođenja sastanaka, preko metoda strateškog planiranja i mobiliziranja zajednice te pisanja projekata, vještine koja je potrebna svakome tko hoće svoju ideju provesti u djelo. Područje LAG-a čini 85% šuma i šumske površine. Gospodarstvo se desetljećima razvijalo upravo zahvaljujući resursima kojima obiluje – šumi, odnosno drveno-prerađivačkoj industriji, a danas počinje polaganu diversifikaciju i umjesto velikih industrijskih postrojenja otvaraju se obrti, koji zapošljavaju cijele obitelji. U posljednje vrijeme bilježimo i povećan broj OPG-a. Veliki potencijal LAG područja, obzirom na pokrivenost šumom, predstavljaju obnovljivi izvori energije, posebice energije iz biomase. Potencijal područja leži u visokom planinskom reljefu, visokoj kvaliteti zraka te bogatim prirodnim resursima i bioraznolikosti područja. Obzirom da se na LAG području nalazi jedan od osam nacionalnih parkova RH, NP Risnjak, te da je 82,5% površine LAG-a obuhvaćena Naturom 2000¹⁷, lokalni proizvodi imaju potencijal za stvaranje dodane vrijednosti. LAG područje u posljednje vrijeme bilježi intenzivan razvoj turizma, što ne prati dovoljan broj smještajnih kapaciteta te pratećih turističkih sadržaja i infrastrukture. Područje

¹⁷ <http://www.arkod.hr/novosti/implementirana-podrucja-ekoloske-mreze-natura-2000-u-arkod-sustav/>

ima izvrstan potencijal za razvoj selektivnih oblika turizma, a posebice razvoj agroturizma na poljoprivrednim gospodarstvima. U prilog tome govori povećan broj novootvorenih OPG-ova, koji veliki potencijal vide u diversifikaciji trenutnih poljoprivrednih djelatnosti na svojim gospodarstvima. Naime, stanovništvo koje se tradicijski bavilo poljoprivredom uglavnom za vlastite potrebe, postaje svjesno mogućnosti, ali i potrebe za većom valorizacijom područja, te plasiranjem gotovih proizvoda na tržište s ciljem pružanja cjelovite usluge. Postoji potreba za izgradnjom tržnica, posebice seljačkih i ekoloških tržnica. Ispitivanjem općeg stanja na LAG području, ispitanici su kao najveći problem izdvojili ograničen pristup sredstvima za financiranje, visoke cijene inputa za proizvodnju te neučinkovitu administraciju. Smjer daljnjeg razvoja područja Gorskog kotara vide u turizmu, nakon čega slijedi drveno-prerađivačka industrija i šumarstvo, metaloprerađivačka industrija, poljoprivreda te usluge. Ispitanici iz javnog i civilnog sektora vide probleme u negativnom stavu okruženja, financijama, nedostatku tehničkih sredstava za rad, nedovoljnoj motiviranosti članova, odnosno zaposlenika, te u niskoj razini suradnje s drugim lokalnim, odnosno državnim institucijama. Više od 70% ispitanika smatra da je potrebno uvođenje novih tehnologija u poslovanje. Ispitanici iz gospodarskog sektora najvećim problemom smatraju nedostatak financijskih sredstava. Najpotrebnijima smatraju ulaganje u energetska učinkovitost i zaštitu okoliša, s naglaskom na obnovljive izvore energije i proizvodnju energije potrebne za proizvodnju, te ulaganja u pročišćavanje tehnoloških/otpadnih voda iz proizvodnje. Osim toga, smatraju da trebaju unaprijediti vlastite vještine iz područja menadžmenta, marketinga, financija, računovodstva i pravnih poslova. Predstavnici poljoprivrednog sektora najveće probleme i prepreke vide u slaboj prometnoj povezanosti gospodarstava u sektoru, visokim cijenama inputa/repro materijala za proizvodnju, ograničenom pristupu sredstvima za financiranje i investiranje, nedovoljno razvijenoj mreži otkupljivača primarnih proizvoda, nerazvijenoj distribucijskoj mreži. Smatraju i da je potrebno ulaganje u nove tehnologije na gospodarstvu (navodnjavanje, zaštita i prihrana, tehnologija prerade te mehanizacija), ali i u zaštitu okoliša i energetska učinkovitost, s naglaskom na korištenje obnovljivih izvora energije, posebice za proizvodnju energije potrebne vlastitom gospodarstvu. Ispitanici iz turističkog sektora problemima smatraju ograničeni pristup sredstvima za financiranje, nedostatak tehničkih sredstava za rad te restriktivne radne propise. Izjavili su da imaju potrebu za daljnjim investicijama u opremu i/ili proizvodno-prodajne prostore, dodatnim treninzima i edukacijama (marketing, promocija, menadžment) te stranim jezicima.

Vizija LAG-a Gorski kotar odražava zajedničku želju stanovnika Gorskog kotara temeljenu na načelima održivog razvoja., gdje članovi LAG-a vide Gorski kotar u 2020. godini, vrednujući specifičnosti brdsko-planinskog područja i smještaj u PGŽ. Želja je članova da LAG područje postane cjelina, koja objedinjava interese stanovnika svih devet JLS, koji će zajednički nastupati izvan svojih granica i predstavljati Gorski kotar kao specifično ruralno područje RH te ga razvijati u skladu s njegovim potrebama prema LEADER načelima. Misao vodilja vizije je da Gorski kotar postane područje za cijeli život, područje koje će prosperirati znanjem i vještinama te sposobnostima Gorana temeljenih na tradicionalnim vrijednostima, poštujući prirodne uvjete i resurse područja, a koje će svojim stanovnicima osigurati primjerenu kvalitetu života i rada. Na temelju identificiranih problema, potreba i potencijala područja LAG-a Gorski kotar, utvrđena su 3 strateška cilja i jedan horizontalni cilj (cilj 4), kojima će se postići vizija željenog stanja do 2020. godine, a koji su u potpunosti usklađeni s PRR, što podrazumijeva usklađenost sa Strategijom Europa 2020. i Sporazumom o partnerstvu¹⁸ za ulaganje kroz ESI fondove. Kako bi se ostvarila ova 4 cilja određeno je sljedećih 6 prioriteta:

- Prioritet 1 – Unapređenje gospodarskih aktivnosti kroz razvoj ruralnog turizma
- Prioritet 2 – Razvoj ponude kulturnih, sportskih i društvenih sadržaja
- Prioritet 3 – Stvaranje konkurentnosti i bolje produktivnosti poljoprivrednih gospodarstva kroz obnovu i modernizaciju
- Prioritet 4 – Jačanje održivosti malih poljoprivrednih gospodarstava
- Prioritet 5 – Jačanje i modernizacija tehnologije pridobivanja drva
- Prioritet 6 – Poticanje suradnje i partnerstva lokalnih zajednica, prijenos znanja i provođenje projekata suradnje.

Važno je napomenuti kako je ova LRS ograničenog financijskog dosega, stoga ne može obuhvatiti sve detektirane probleme i potrebe područja LAG-a. Za provedbu su odabrane međusobno povezane mjere, koje će imati multiplikacijske učinke na razvoj područja. Prvi po važnosti cilj, odnosno cilj prvog prioriteta, je Cilj 1 - Smanjenje ruralne depopulacije i povećanje kvalitete života kroz razvoj ruralne infrastrukture i ruralnih gospodarskih i ekonomskih aktivnosti. Analiza stanja i prikupljeni projektni prijedlozi pokazali su veliki

¹⁸ Sporazum između Republike Hrvatske i Europske komisije za korištenje EU strukturnih i investicijskih fondova za rast i radna mjesta u razdoblju 2014.-2020., potpisan u listopadu 2014. godine

potencijal i veliki interes područja LAG-a Gorski kotar za pokretanje nepoljoprivrednih djelatnosti u smislu ulaganja u ruralni turizam, čime bi se promoviralo područje, stvorili dodatni prihodi stanovništvu, otvorila nova radna mjesta i na kraju, najvažnije, smanjila depopulacija ruralnog stanovništva. Dodatnim ulaganjima u temeljne usluge za ruralno stanovništvo, stvorila bi se sredina privlačnija za život te stvorila dodana vrijednost za razvoj ruralnog turizma.

ČETIRI CILJA LOKALNE RAZVOJNE STRATEGIJE LAG GORSKOG KOTARA

Tabela 1 Ciljevi lokalne razvojne strategije.

CILJ 1	CILJ 2	CILJ 3	CILJ 4
Smanjenje ruralne depopulacije i povećanje kvalitete života kroz razvoj ruralne infrastrukture i ruralnih gospodarskih i ekonomskih aktivnosti.	Stvaranje održive poljoprivredne modernizacijom i poticanjem malih poljoprivrednika	Poboljšanje održivosti i konkurentnosti šumarskog sektora.	Razvoj ruralnog područja kroz provedbu LEADER pristupu.

Prilikom izrade LRS, LAG Gorski kotar je unio inovativni pristup u iskorištavanju potencijala područja LAG-a u kojem je povezao tri sektora - ruralni turizam, poljoprivredu i šumarstvo. Prioritetni cilj LRS je smanjenje ruralne depopulacije i povećanje kvalitete života te gospodarski oporavak kroz razvoj ruralne infrastrukture te ruralnih gospodarskih i ekonomskih aktivnosti s naglaskom na razvoj ruralnog turizma. U građenju koristiti će se sirovina - drvo s područja LAG-a, čime se uvodi nova vrijednost, budući da se za provođenje jedne aktivnosti maksimalno koriste vlastiti resursi, koji dovode do razvoja i drugog sektora - drvne industrije. Gorski kotar je regija na kojoj se susreću, ili je tek dodiruju, kulturni areali: dinarski, panonski, jadranski i alpski. Svi su oni utjecali i na tradicijsko graditeljstvo. Ovo je

šumoviti kraj pokriven crnogoricom, ali obiluje i kamenom (šumoviti kras), pa se oba materijala koriste u narodnome graditeljstvu, ovisno o lokalnim uvjetima. Obnovom starih goranskih kuća čuva se kulturna baština područja LAG-a Gorski kotar. Budući da se životnoj sredini otvaraju drugi sadržaji, koji unose raznolikosti i nove mogućnosti, dolazi do smanjenja depopulacije ruralnog stanovništva koje se bavi i poljoprivredom. Ostankom stanovništva koje se bavi poljoprivredom, doprinosi se očuvanju okoliša, budući da bavljenje poljoprivredom sprječava zaraštenost zemljišta grmljem i šumskom vegetacijom i na taj se način sprječava mijenjanje krajobraza te se posljedično čuva i bioraznolikost. Na ovaj način, provođenjem jedne mjere kojoj je cilj razvoj nepoljoprivrednih djelatnosti, doprinosimo i zaštiti i očuvanju okoliša. Također, ponudom lokalnih poljoprivrednih proizvoda i tradicionalnih jela pripremljenih od lokalnih proizvoda stvara se dodana vrijednost ruralnom turizmu. Na ovaj način, pristup Lokalne razvojne strategije je i integriran i inovativan.

4.3. MJERE RURALNOG RAZVOJA RH

MJERA 1

- **PRENOŠENJE ZNANJA I AKTIVNOSTI INFORMIRANJA**

Viša obrazovna struktura poljoprivrednog stanovništva će u konačnici pozitivno utjecati na društveno-gospodarski razvoj ruralnih područja i konkurentnost hrvatske poljoprivrede. Od ove mjere korist će imati svi oni koji se već bave ili tek kreću u poljoprivrednu proizvodnju. Sredstvima programa financirat će se njihova edukacija i stalno usavršavanje. Tip operacije:

- Strukovno osposobljavanje za višestruku sukladnost, paket mjera poljoprivrede, okoliš i klimatske promjene, ekološki uzgoj
- Strukovno osposobljavanje za poljoprivrednike
- Strukovno osposobljavanje za mlade poljoprivrednike
- Radionice za subjekte koji su uključeni u kratke lance opskrbe i proizvođačke grupe i organizacije.

MJERA 2

- SAVJETODAVNE SLUŽBE, SLUŽBE ZA UPRAVLJANJE POLJOPRIVREDNIM GOSPODARSTVOM I POMOĆ POLJOPRIVREDNIM GOSPODARSTVIMA

Svi savjeti vezani uz poljoprivrednu proizvodnju i šumarstvo, od sada će biti plaćani iz sredstva Programa ruralnog razvoja. Korist od mjere će imati i sami savjetodavci, budući će sredstvima mjere biti financirano i njihovo stalno usavršavanje. Tip operacije:

- Savjetovanje o višestrukoj sukladnosti, mjeri poljoprivreda, okoliš i klimatske promjene i ekološkoj poljoprivredi
- Savjetovanje o modernizaciji i povećanju konkurentnosti poljoprivrednih gospodarstava
- Savjetovanje šumoposjednika
- Savjetovanje mladih poljoprivrednika

MJERA 3

- SUSTAVI KVALITETE ZA POLJOPRIVREDNE PROIZVODE I HRANU

Registracijom i zaštitom naziva poljoprivrednog ili prehrambenog proizvoda oznakom izvornosti, oznakom zemljopisnog podrijetla ili oznakom zajamčeno tradicionalnog specijaliteta podiže se vrijednost istog, što istovremeno znači i povećanje dohotka za proizvođača tog proizvoda. Ne manje važan je i utjecaj takvih proizvoda na doprinos održivom razvoju ruralnih područja, jačanje turističke ponude i broji drugi. Tip operacije:

- Potpora za sudjelovanje poljoprivrednika u sustavima kvalitete za poljoprivredne i prehrambene proizvode

MJERA 4

- ULAGANJA U FIZIČKU IMOVINU

U sklopu ove mjere prihvatljiva su brojna ulaganja koja su Hrvatskim poljoprivrednicima postala dostupna već za trajanja pretpristupnog programa IPARD. Sada je opseg ulaganja daleko širi. Mjera omogućava brojna ulaganja u primarnu poljoprivredu i preradu poljoprivrednih proizvoda, kao i u djelatnosti usmjerene ka navodnjavanju poljoprivrede.

Tip operacije

- Restrukturiranje, modernizacija i povećanje konkurentnosti poljoprivrednih gospodarstava.

MJERA 5

- OBNAVLJANJE POLJOPRIVREDNOG PROIZVODNOG POTENCIJALA NARUŠENOG ELEMENTARNIM NEPOGODAMA I KATASTROFALNIM DOGAĐAJIMA TE UVOĐENJE ODGOVARAJUĆIH PREVENTIVNIH AKTIVNOSTI.

Potpota za ulaganja u obnovu poljoprivrednog zemljišta i proizvodnog potencijala narušenog elementarnim nepogodama, nepovoljnim klimatskim prilikama i katastrofalnim događajima

Tip Operacije:

- Obnova poljoprivrednog zemljišta i proizvodnog potencijala.

MJERA 6

➤ RAZVOJ POLJOPRIVREDNIH GOSPODARSTVA I POSLOVANJA

Demografska obnova opustošenih ruralnih područja Republike Hrvatske, jedan je od važnijih ciljeva Programa ruralnog razvoja. Kako bi se potakao ostanak mladih u ruralnim područjima odnosno njihov povratak iz gradova, nužno je osigurati primjerene životne i radne uvjete. Upravo je jedan od važnijih ciljeva ove mjere, omogućiti mladima zapošljavanje i izvan poljoprivrednih zanimanja.

MJERA 7

➤ TEMELJNE USLUGE I OBNOVA SELA U RURALNIM PODRUČJIMA

Osiguranjem kvalitetne komunalne i društvene infrastrukture, ruralna područja će opet postati poželjna mjesta za život i rad. To je upravo cilj ove mjere.

MJERA 8

➤ ULAGANJA U RAZVOJ ŠUMSKIH PODRUČJA I POBOLJŠANJE ODRŽIVOSTI ŠUMA.

Potporna za ulaganja u poboljšanje otpornosti i okolišne vrijednosti šumskih ekosustava Tip operacije

- Konverzija degradiranih šumskih sastojina i šumskih kultura²
- Uspostava i uređenje poučnih staza, vidikovaca i ostale manje infrastrukture.

MJERA 9

➤ USPOSTAVA PROIZVOĐAČKIH GRUPA I ORGANIZACIJA.

Uspostava proizvođačkih grupa i organizacija u poljoprivrednom i šumarskom sektoru Tip operacije

- Uspostava proizvođačkih grupa i organizacija.

MJERA 10

➤ POLJOPRIVREDA, OKOLIŠ I KLIMATSKE PROMJENE.

Tipovi operacija (u zagradama je naveden godišnji iznos potpore): 1

- Obrada tla i sjetva na terenu s nagibom za oranične jednogodišnje kulture (141 EUR/ha)
- Zatravljivanje trajnih nasada (331 EUR/ha)
- Očuvanje travnjaka velike prirodne vrijednosti (Kontinentalna nizinska regija 183 EUR/ha, Brdsko-planinska regiju 147 EUR/ha i Mediteranska regija 102 EUR/ha)
- Pilot mjera za zaštitu kosca - *Crex crex* (244 EUR/ha)
- Pilot mjera za zaštitu leptira (za Močvarnog okaša - 326 EUR/ha, za Močvarnog plavaca, Zagasitog livadnog plavaca i Velikog livadnog plavaca iznosi - 274 EUR/ha).

MJERA 11

➤ EKOLOŠKI UZGOJ.

MJERA 13

➤ PLAĆANJA PODRUČJIMA S PRIRODNIM OGRANIČENJIMA ILI OSTALIM POSEBNIM OGRANIČENJIMA.

MJERA 16

➤ SURADNJA.

Potpora za osnivanje i rad operativnih skupina Europskog inovacijskog partnerstva (EIP) za poljoprivrednu produktivnost i održivost Tip operacije

- Potpora za osnivanje operativnih skupina.

MJERA 17

➤ UPRAVLJANJE RIZICIMA

Premije za osiguranje usjeva, životinja i biljka Tip operacije

- Osiguranje usjeva, životinja i biljaka (od proizvodnih gubitaka uzrokovanih nepovoljnim klimatskim prilikama, životinjskim i biljnim bolestima, najezdom nametnika, okolišnim incidentom i mjerom donesenom u skladu s Direktivom 2000/29/EZ).

MJERA 19

➤ LEADER (CLLD).

Pripremna pomoć Korisnici Lokalne akcijske grupe (koje su odobrene i koje nisu odobrene unutar IPARD programa). Priprema i provedba aktivnosti suradnje LAG-a Korisnici Odabrani LAG-ovi unutar podmjere 19.2 i lokalni dionici s područja LAG-a koji su odabrani za sudjelovanje u projektu suradnje.

5. ZAKLJUČAK

U pothvatima u ruralnom i poljoprivrednom prostoru noćljiva je, možda i više nego u drugim područjima, raznolikost stajališta agronoma, poljoprivrednog ekonomista i prostornog planera. Gospodarski je učinak relativan, a to je vjerojatno i jedan od razloga da teoretičari gospodarskog razvika često loše gledaju na melioraciju i bonifikaciju poljoprivrednog zemljišta, jer njihovoj proizvodnoj kvantifikaciji najčešće izmiču možda značajniji kriteriji bonifikacije, kao obiteljska i društvena uravnoteženost zaposlenja, sigurnosti i ritam sredstava, komplementarnost s industrijskom i urbanom sredinom itd. Početak razvoja ruralnih područja može se povezati s događanjima kada je u kraljevskim porodicama selo postalo novi oblik interesa. Ta je društvena klasa otkrila ruralnu sredinu kao objekt uživanja života u blizini polja i organiziranim aktivnostima u prirodi i seoskom prostoru. Ova njihova orijentacija uskoro je rezultirala izgradnjom ljetnikovaca i vila što je seosku sredinu podiglo na višu razinu vrednovanja. Ruralni kontekst nije jednoznačan pojam. On u sebi sadrži mnoge različitosti koje su rezultat različitog sociokulturnog i povijesnog naslijeđa, ali i različitog stupnja razvoja određene ruralne zajednice. Svrha je ovog rada ukazati na specifična obilježja ruralnih prostora koja se manifestiraju u različitim aspektima kvalitete života. Prema Programu ruralnog razvoja Republike Hrvatske za razdoblje 2014. – 2020. godine (Ministarstvo poljoprivrede, 2016.), gotovo 80% hrvatskog kopnenog područja kvalificira se kao pretežno ruralno područje, što je znatno više od prosjeka EU-a, gdje je zastupljenost pretežno ruralnog prostora 51,3%. Neka od obilježja ruralnih prostora koja pridonose kvaliteti života ljudi na selu i njihovoj želji za ostanom na tim prostorima, ističu se pozitivna ekološka obilježja ruralnih naselja, niži troškovi života, bolja međusobna povezanost ljudi, spontanost i povjerenje te dobrosusjedski odnosi. Kada se promatraju obilježja ruralnih područja unutar različitih regija u Republici Hrvatskoj, već je na prvi pogled zamjetan njihova međusobna raznolikost. Fenomen raznolikosti prisutan je i u okviru iste regije, što dobro može prikazati područje Like i Gorskog Kotara. Različita obilježja i stupanj razvijenosti ruralnih prostora oblikuju u značajnoj mjeri i kvalitetu života obitelji koje obitavaju u određenoj ruralnoj sredini. Lokalni kontekst i ekonomska razvijenost određenog ruralnog područja odražava se na različito funkcioniranje obitelji koje žive na tom području. Taj odnos nije nužno pozitivno koreliran, naprotiv, u najnerazvijenijim područjima upravo obitelj može ostati najznačajniji vitalni resurs.

Magda Čurković

LITERATURA

1. POPIS KNJIGA:

- Pavlo Ružić, Ruralni turizam, Pula 2009.
- Ante Marinović – Uzelac, Prostorno planiranje, Zagreb 2011.
- Maja Štambuk i Lynette Šikić-Mićanović, Ruralna općina – sutra, Zagreb 2014
- Baćac R., Perspektive razvoja ruralnog turizma, Zagreb 2007
- Jerčinović S, Svrđnjak K., Strategija pozicioniranja ruralno turističke destinacije kroz građenje identiteta županije, 2007,
- Maleković, Sanja, Oslonac na razvitak „odozdo“ i lokalne razvojne inicijative : moguća opcija za razvitak sela u Hrvatskoj. – u: Prostor iza: kako modernizacija mijenja hrvatsko selo, Zagreb 2002
- Cifrić, I. Ruralni razvoj i modernizacija. Zagreb, 2003
- Lay, V. Razvoj sposoban za budućnost: prilozi promišljanju održivog razvoja Hrvatske. Zagreb, 2007
- Anita Bušljeta Tonković, Održivi razvoj središnje Like, Zagreb- Gospić, 2015

2. INTERNETSKI IZVORI

- [file:///C:/Users/draganags/Downloads/Krajnovic Cicin Sain Predovan Stratesko upravljanje razvojem ruralnog turizma%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/draganags/Downloads/Krajnovic%20Cicin%20Sain%20Predovan%20Stratesko%20upravljanje%20razvojem%20ruralnog%20turizma%20(1).pdf)
- <http://www.lag-gorskikotar.hr/dokumenti/LRS%20LAG%20Gorski%20kotar%202014.-2020..pdf>
- <http://www.strukturnifondovi.hr/UserDocsImages/Strukturni%20fondovi%202014.%200%E2%80%93%202020/Partnerske%20konzultacije/Druge%20partnerske%20konzultacije/ruralnirazvojpoveanjeproduktivnostiupoljoprivrediearp-1390463011.pdf>
- <https://www.agroklub.com/seoski-turizam/leader-za-ruralno-podrucje/9671/>
- <http://lag-lika.hr/>
- <http://www.lag-gorskikotar.hr/>
- <http://www.lag-gorskikotar.hr/leader.html>
- <http://www.mzoip.hr/hr/klima/odrzivi-razvoj.html>
- <http://www.odraz.hr/hr/nase-teme/odrzivi-razvoj>
- <file:///C:/Users/draganags/Downloads/Vodi%C4%8D-HR.pdf>
- <http://www.apprrr.hr/ruralni-razvoj-1022.aspx>

POPIS TABLICA

Tablica 1. Kako uspješno pripremiti projekt iz programa ruralnog razvoja..... 24.

Tablica 2. Četiri cilja lokalne razvojne strategije LAG Gorskog Kotara.....38.

POPIS SLIKA

Slika 1. Održivi razvoj..... 26.